

בית הלוי פרשת בא

שמות פרק יב, כו-כז

(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (כז) וְאָמַרְתֶּם זָבַח־פֶּסַח הוּא לָהּ אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינּוֹ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
שמות פרק יג, ח-ט
(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

הגדה של פסח

רשע מה הוא אומר. מה העבודה הזאת לכם (שמות י"ב). לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג). לי ולא לו. ואילו היה שם לא היה נגאל.

בית הלוי שמות פרק יג פסוק ח

(ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, והיה לך לאות על ידך, ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה. לבאר המשך הפסוקים הללו, וכתב רש"י דפסוק זה הוא **תשובה לבן הרשע**, וכן הוא בהגדה של פסח... והנה אף על גב דמצוה להקהות את שניו ולרמז שהוא לא היה נגאל מ"מ **הרי תירוץ על שאלתו צריך לומר גם לו, וזה החירוף אינו תירוץ לשאלתו** ועיקר התשובה הוא שבעבור זה יצאנו ממצרים, וא"כ לפום רהיטא נראה דקאי **בבן קטן** שאינו יודע מאומה ממעשה שהיה יציאת מצרים דהרי חזינן דהתשובה הוא רק זה **דיצאנו ממצרים**, וא"כ לכאורה יש להבין מפני מה קורהו רשע אחרי שאינו יודע מאומה מענין יצ"מ, ואם יש להאשימו על זה גופא אמאי אינו יודע מזה **לכאורה יש לתלות האשם באביו על שלא למדו יותר מעל הבן**. ולכאורה נראה בפשיטות דזהו גופא רשעתו במה שאומר לכם דמשמעו ולא לו ואינו רוצה לקיים המצוה כל זמן שאינו יודע סיבתה וטעמה למה צוה ה' כן כבר נכנס בגדר רשע. דלחכם יספיק מה שמקבל מאביו שכן המצוה לעשות והגם דרשאי לשאול על הטעם ג"כ וכמו דשואל בן החכם מ"מ אין זה שייך לענין עיקר חיובא של העשייה דגם קודם שיוודע טעם של המצוה צריך שיוסכם בדעתו החיוב לעשותה בכל הפרטים כמו ששומע מאביו דמסתמא הדברים נכונים ומיושבים, וכמו שאה"כ (משלי א) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן. ואם אביו יודע הטעם ומגיד לו מה טוב. אבל הרשע כל זמן שאינו יודע הטעם והסיבה של המצוה אינו רוצה לעשותה ואומר לכם ולא לו ובעבור זה נקרא רשע:

אמנם יותר נראה דהפרשה איירי **בבן גדול ומלומד היודע ענין יצ"מ והנסיים שנעשו אז**, רק לבו נטה לצד המינים והאפיקורסים המתחכמים ואומרים טעמים למצות ואחרי שימצאו איזו טעם שאינו שייך בזמנים אלו יאמרו שכבר נתבטלה המצוה וחיובה חלילה, וכמו כת הרעפארעם המשובשים בדעתם הנותנים זמן להמצוה ואומרים מצוה זו היתה שייכת אז באותו זמן מסיבות שבודים מלבם לא בזמן הזה או רק באותו מקום ואותו מדינה לא במדינה אחרת וכיוצא בזה מדבריהם הנלוזים, אין רצוני להאריך בזה ולהביא דבריהם הנלוזים. והנה מצות פסח לכאורה אין לקרותה חוקה רק יש בה טעם גלוי ומפורסם. וכמבואר בילקוט (שמות קצה) ובזה"ק (עי' ח"א דף רנו א) שבזה הראו ישראל ביטול לע"ז של המצריים, שהיו המצריים עובדים לטלה וכמבואר בפסוק הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם. ומש"ה נצטוו ישראל לשוחטו ולבל לשבור בו עצם למען יהיו העצמות שלו מושלכים בחוצות, וכן לצלותו כשהוא שלם שיהיה ניכר מהותו שהוא שה למען יראו המצריים וכל אדם מה שעשו ישראל לע"ז שלהם וידעו הכל שאין בה ממש. ובמדרש (רבה) פרשת בא (טז ב) כתב אמר הקדוש ברוך הוא למשה שישחטו הפסח א"ל הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו א"ל חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו ע"ז שלהם לעיניהם. ובדאי דהיא מצוה שכלית ולא חוקה וכל אדם אפי' הרשע מודה בה שכן החיוב לעשותה אחרי שהמצריים הכבידו שיעבוד קשה כל כך על ישראל בחומר ובלבנים וקלקלו אותם בנפשותם עד שגרמו ע"י שיעבודם הקשה שכמה מישראל הוכרחו מתוך אונסם לעבוד ע"ז שלהם וכמו דאיתא במדרש (ילקוט בשלח רמז רלד) הללו עבדו ע"ז והללו [עבדו] ע"ז. והשי"ת נקם נקמת עמו ועשה במצריים שפטים ובע"ז שלהם והוציא ישראל לחירות וביד חזקה הסיר מהם טומאתן ומשכמ מהע"ז של מצרים והכניסם תחת כנפיו להיות לו לעם סגולה, דודאי דהיה חוב מוטל על ישראל אז בשעת מעשה לבטל הע"ז של מצריים, וכמו שאמר הכתוב משכו וקחו לכם איש שה ואיתא במדרש (רבה טז ג) משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם שה כו', וכן בכל שנה ושנה כשמגיע זמן גאולתם על ישראל היה החוב הקדוש להקריב הפסח להראות ביטול ע"ז של מצריים למען ידעו הכל כי לה' המלוכה ואין בלתו. רק הרשע בא כמתחכם ואומר מה העבודה הזאת לכם, כאומר דגם אני מודה במצוה זו רק היא היתה נאותה בזמנים הקודמים שהיו נמצאים בעולם אנשים סכלים מאמינים בענייני עבודה זרה ודאי שהיתה עבודה חשובה לישראל לעשות פסח, אבל בזמנינו אלה אשר כולנו חכמים ומאמינים באחדות הבורא ואין בעולם שום זכרון לע"ז וגם אחד לא ימצא בעולם שיעבוד לשה וכבר בטל הטעם כולו ועכשיו שוב אין מקום לעבודה זו ואין בה כבוד לה', וזהו שדקדק ואמר מה העבודה הזאת לכם הקרבת הפסח אין זו חשובה עבודה לה' כלל, וכאומר דבזמן הזה צריך לעבוד את ה' באופן אחר שיהיה נאות לפי הזמן והמקום. ומראה בטלפיו סימני טהרה דבעיקרו גם הוא מודה דצריך לעבוד את הבורא רק באופנים אחרים שיאמר הוא, וכאשר נמצאים עתה כמה מהמינים הבודים מלבם היאך לעבוד את ה' ובאופנים שמסדרים לפי גסות שכלם. וזהו שבפסוק אחר אמירת הרשע מה העבודה הזאת לכם כתיב ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי ב"י בנגפו את מצרים, ואין זה התשובה להרשע דהרי התשובה לרשע הוא בעבור זה כו', רק התורה ציוותה כאשר האדם שומע דברי מינות כאלה יחזק לבו באמונה כדי שלא יכנסו הדברים בלבו, וע"כ ציוה תיכף אחר שמעו דברי הרשע ואמרתם זבח כו' לא כתיב ואמרתם להם דזו האמירה היא לעצמו ולחזק לבו שלא יפעלו דברי הרשע מאומה בלבו:

ועל דבריו אלו באה התשובה ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ויש בדברים אלו תשובה וסתירה גדולה לכל דברי האפיקורסות שלו. והוא דאע"ג דטעם זה אמת דפסח שעשו ישראל במצרים בשעת מעשה היתה הוראה לביטול ע"ז שלהם, מ"מ עוד חידש להרשע חידוש דברים שלא ידע מהם, והוא דגם בהמצות שאנו יודעין בהם הטעם וכמו במצה שאמרו בה טעם על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שגאלם, וכן מרור שבא לזכר שמררו המצריים חיייהם, ופסח על שפסח על בתי אבותינו, מ"מ בודאי דאין זה עיקר יסודה של המצה ולא מטעם זה נתחדשה המצה, והטעם אינו רק דבשביל זה מוטל עלינו החוב לקיים ולעשות מצוה זו ולא נהיה כפויי טובה, וכן דקדקו רבותינו ואמרו מצוה זו שאנו אוכלין כו' על שום שלא הספיק בצקם כו' דהוא רק טעם דמש"ה אנחנו מקיימים מצוה זו, אבל עיקר יסודה של המצה למה כך היא המצה איננו בשביל זה מה שהיה במצרים דהרי התורה קדמה לעולם וגם קודם העולם היתה התורה והיה כתיב בה מצות מצה, וגם אברהם אבינו וכל האבות קיימו התורה כולה עד שלא ניתנה וא"כ הוא בליל ט"ו בניסן אכל אברהם מצה ומרור אף על גב דאז היה קודם גלות מצרים. ועל כרחק מצות אלו לא נצמחו מגאולת מצרים רק הוא להיפוך דמצות פסח ומצה ומרור שיש בלילה הזאת נצמחה גאולתן ממצרים בלילה זה, וזהו דמש"ב להרשע על חקירותיו והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לא אמר לו בעבור שיצאתי ממצרים אני עושה המצה רק להיפוך בעבור מצות אלו נתחדש לנו יצ"מ, וזהו בכלל בכל טעמי המצות דלא בשביל הטעם נעשה המצה רק להיפוך דבעבור המצה בא הטעם, וכמו דראינו דבזכות פסח ומצה ומרור שיש בלילה זה זכו להגאל ושלא הספיק בצקם להחמיץ, וכן זכינו לבטל ע"ז של המצריים בפומבי לעין כל ולא יחרץ כלב לשונו וכן הוא בכל המצות, ובזה נסתרו כל חקירותיו של הרשע דאין לו מקום לערער לומר דבהבטל הטעם בטל המצה חלילה, ונמצא דהמצוה בעצמה בעצם יסודה היא חוקה לא נודע לנו עיקר טעמה והיא קיימת לעולמים בלא הפסק...

דכבר נתבאר דהמצוה איננה בשביל הטעם הנודע לנו, וא"כ נתבונן אם היה נתינת התורה קודם גלות מצרים הרי גם אז היה המצה לאכול בליל ט"ו בניסן מצה ומרור ובודאי דאז היו נחשבין מצות אלו לחוקה גמורה כמו שארי החוקים ממש כמו פרה אדומה בלא שום מבוא בשכל להבין בה קצת טעם למה ירמזון דברים הללו. ורק עתה שראינו בעינינו התועלת והפעולה שיצאה לנו מן מצות הללו, ורואין אנו אשר באותו עת ממש של המצה זכינו להגאל וגם כל פרטים שהיה במצרים ופרטי וסדר הגאולה הם ממש מכוונים להפרטים שיש בהמצות, אזי מן הפעולה שיצאה לנו יש מבוא קצת להתבונן ולחקור מן המאוחר אל המוקדם ולידע קצת מן סודה של המצה, וכמו דקצת מן הקצת כתבו המקובלים בכתבי קודש שלהם ענייני מצות אלו ורמיזותיהם ונתגלה רק קצת, וכולה גם עתה נשאר נעלם מעין כל חי, ושאר המצות שלא הגיע עדיין הזמן שיהיה פעולתם נגלית ונראית בזה העולם ושמורים הם דאז יתגלה לעין כל וכמאה"כ (יחזקאל לח) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני עמים רבים לעתיד נשארים חוקים בלא שום מבוא לידע ולהתבונן בהם וכמו פרה אדומה וכדומה, אבל לע"ל כשתהיה הגאולה העתידה וכל הישועות ונחמות לישראל והכל יהיה בזכות כל התורה והמצוה ויתבער כח הטומאה והרע מישראל וכמאה"כ (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וכן יבוער הטומאה מכל העולם בכללו וכמאה"כ (זכריה יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, וכל פרטי הגאולה העתידה הן החירות מן שיעבוד גלות והן החירות מן היצה"ר והיו כל פרטי הגאולה מכוונים כמו פרטי המצות והחוקים דהכל יהיה בזכות האמונה והמצות, אז יבינו מן המאוחר אל המוקדם ויבינו סודה של פרה ושאר החוקים והמצות שבתורה וזהו שדרשו והולכתי עורים בדרך לא ידעו שיתגלו טעמי המצות ושל פרה, דודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו דקאי על אופני סידורים ופרטים של הגאולה והליכתן מן הגלות שיהיה באופן שלא ידעו ולא עלה על לבם דכמו דאין לנו מבוא ונעלם מכל טעמי החוקים ופרטיהם כמו כן נעלם עתה סדרי הגאולה ורק דע"י שיראו פרטי ואופני גאולתן שלא ידעו מהם עד עתה ממילא ידעו ג"כ ענייני החוקים שבפרה והמצוות שבכל התורה כולה וכמו שנתבאר, ונקטו דרשתם על פרה דפרה רומזת על גאולה העתידה וכמו דאיתא בילקוט פרשת חוקת (תשנט) פרה זו מצרים אדומה זו בבל כו' ושחט אותה לפניו כי זבח לה' בבצרה (ישעי' לד). הרי דרומזת על הגאולה השלימה מכל השיעבודים שהיו בעולם ושפיר דרשו [דלע"ל] יהיו נגלים טעמים שלה וסודיה: